

Koosteen on laatinut
erityisasiantuntija Tuuli Anna Renvik
kotoutumisen osaamiskeskus
työ ja elinkeinoministeriö

Kotoutumista kannattaa edistää jo ennen maahanmuuttoa

Tässä politiikkasuosituksessa käsitellään maahanmuuttoa edeltävän vaiheen ja lähtömaakoulutusten merkitystä myöhemmän kotoutumisen kannalta. Tutkimukset osoittavat, että kotoutumista voi ja kannattaa edistää jo ennen maahanmuuttoa. Maahanmuuttoa edeltävässä vaiheessa karttuva tietous, kielitaito, kokemukset ja keinot elämänmuutokseen sopeutumiseksi ovat yhteydessä maahanmuuton jälkeisiin valmiuksiin, työllisyyteen, hyvinvointiin ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Monipuolisen tiedotuksen ja laadukkaan lähtömaakoulutuksen lisäksi on tärkeää edistää työelämän ja koko yhteiskunnan vastaanottavuutta.

Kotoutumisprosessi alkaa jo ennen maahanmuuttoa

Vuoden 2025 alussa voimaan astuvassa uudistetussa laissa kotoutumisen edistämisestä kotoutumisella tarkoitetaan ”maahanmuuttajan yksilöllistä prosessia, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa ja jonka aikana maahanmuuttajan yhdenvertaisuus ja tasa-arvo yhteiskunnassa sekä osallisuus työ- ja elinkeinoelämässä, koulutuksessa, järjestötoiminnassa tai muussa yhteiskunnan toiminnassa syvenee ja monipuolistuu.”¹. Kotoutumista edistettäessä ja arvioitaessa tunnustetaan kotoutumisen kattavan kaikki elämänalueet työllisyydestä ja koulutuksesta hyvinvointiin, osallisuuteen ja väestösuhteisiin. Tämän laaja-alaisuuden lisäksi kotoutuminen tulee hahmottaa myös ajallisena prosessina, joka alkaa useimmiten jo ennen valtioiden rajojen ylittämistä. Etenkin vapaaehtoisesti muuttavia ryhmiä tutkittaessa on havaittu, että orientoituminen elämään uudessa kotimaassa alkaa jo ennen muuttoa. Lähtömaassa muodostuneet kokemukset ja käsitykset kohdemaasta vaikuttavat tulevaan maahanmuuttoon asennoitumiseen ja uuteen kotimaahan sopeutumiseen². Kuten seuraavassa tarkemmin osoitetaan, kotoutumisen varhainen tukeminen tiedotuksen ja koulutuksen kautta on tärkeää paitsi kotoutumisen onnistumisen kannalta, myös eettisen rekrytoinnin ja Suomen veto- ja pitovoiman näkökulmista katsottuna³.

Orientoituminen elämään uudessa kotimaassa alkaa jo ennen muuttoa.

Vapaaehtoisen maahanmuuton, kuten työn, opiskelun, etnisen paluumuuton tai perhesuhteiden perusteella tapahtuvaa muuttopäätöstä voidaan puntaroida jopa vuosia. Tällöin muuttoon valmistaudutaan niin henkisesti kuin käytännön tasolla⁴. Siinä missä hyvinvointi voi olla koetuksella myös työn perässä

¹ Finlex 681/2023

² esim. Yijälä, 2012

³ STM ym., 2023; SuPer, 2023; Valtioneuvosto, 2023

⁴ Tabor & Milfont, 2011; Tabor ym., 2015

muuttavilla⁵, sodan tai muiden kestäättömien olosuhteiden vuoksi muuttavien tilanne on selvästi vaikeampi paitsi tilanteen turvattomuuden ja kuormittavuuden, myös rajallisten valmistautumismahdollisuuksien vuoksi⁶. Muuttosyystä riippumatta tiedetään, että maahanmuuttoa edeltävä vaihe suuntaa myöhempää kotoutumista. Käsitteellä *pre-akkulturaatio* viitataan tutkimuskirjallisuudessa maahanmuuttoa edeltävään valmistautumiseen, joka pitää sisällään kohdemaan kieleen, historiaan, arvoihin ja normeihin tutustumisen⁷ sekä muuttajan psykologisen, sosiaalisen ja käytännön tason valmistautumisen⁸. Maahanmuuttoa edeltävän vaiheen merkitys vaihtelee paitsi yksilöllisesti, myös ryhmätasolla.

Tässä politiikkasuosituksessa esitellään tutkimuskirjallisuutta siitä, millä tavoin maahanmuuttoa edeltävä vaihe heijastuu maahan muuttaneiden myöhempään kotoutumiseen, ja miten kotoutumista voidaan edistää varhaisessa vaiheessa esimerkiksi tiedotuksen ja lähtömaakoulutusten avulla. Annettujen suositusten taustaksi on pyritty kokoamaan tutkimuksia laajasti ja monipuolisesti⁹. On todettava, että maahanmuuttoa edeltävä vaihe on jäänyt maahanmuuton jälkeisen kotoutumisen varjoon paitsi politiikassa, myös tutkimuskirjallisuudessa. Kirjallisuuden pohjalta voidaan kuitenkin hahmottaa suuria linjoja maahanmuuttoa edeltävän vaiheen merkityksestä eettisesti kestävänsä kansainvälisen rekrytoinnin sekä myöhemmän kotoutumisen edistämisen kannalta.

Esiteltyjen tutkimusten pääpaino on empiirisissä tutkimusartikkeleissa. Suomessa maahanmuuttoa edeltävän vaiheen tutkimusta on tehty etenkin kansainvälisesti rekrytoituihin asiantuntijoihin ja hoitoalan ammattilaisiin sekä inkerinsuomalaisiin paluumuuttajiin keskittyen¹⁰. Pakolaistaustaisten ohella työperäiset maahanmuuttajat ja etniset paluumuuttajat ovat tutkituimpia maahanmuuttajaryhmiä myös kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa.

Maahanmuuttoa edeltävän vaiheen tutkimusten jälkeen esitellään lähtömaakoulutuksia ja niistä tehtyjä tutkimuksia. Tässä yhteydessä termillä lähtömaakoulutus viitataan niin maahanmuuttajien lähtömaissa tapahtuviin koulutuksiin, orientaatioihin kuin valmennuksiinkin: ne kattavat siis myös pakolaisille suunnatut, usein kulttuuriorientaation nimellä kulkevat koulutukset. Lopuksi esitellään keskeisten toimijoiden linjauksia ja tutkimusperustaisia suosituksia lähtömaakoulutuksiin liittyen.

Lähtömaassa karttavat tiedot, taidot ja odotukset suuntaavat kotoutumista

Yksilöiden muuttopäätöksiin vaikuttavat heidän elämäntilanteensa ja tavoitteensa. Keskeisiä ovat myös lähtömaan yhteiskunnallisiin olosuhteisiin liittyvät tekijät sekä kohdemaan sopivuus muuttajalle ja hänen perheelleen¹¹. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että muuttajiksi valikoituu tyypillisemmin ihmisiä, jotka

⁵ De Castro ym., 2015

⁶ Bogic ym., 2015

⁷ Berry, 2006

⁸ Yijälä & Jasinskaja-Lahti, 2010

⁹ Tutkimuksia on haettu tieteellisistä tietokannoista esimerkiksi hakusanoilla pre-migration, pre-acculturation, pre-departure, migration intention, pre-departure training, cultural orientation ja lähtömaakoulutus. Kyseessä ei kuitenkaan ole akateeminen systemaattinen katsaus. Tutkimuskohteet on rajattu ryhmiin, joiden muuton ajatellaan olevan suhteellisen pysyvää. Rajauksen ulkopuolelle on siis jätetty tutkimukset tilapäiseen maahanmuuttoon, kuten opiskeluvaihtoon tai lyhytaikaisiin työkomennuksiin valmistautumisesta.

¹⁰ Ks. esim. Mähönen & Yijälä, 2016; Raunio, 2013; Vaitinen ym., 2022; Vartiainen, 2019; Yijälä, 2012

¹¹ Aslany ym., 2021; Tartakovsky & Schwartz, 2001

kokevat sopivansa uuteen ympäristöönsä esimerkiksi arvojensa osalta¹². Jotta kotoutumista pystytään edistämään jo ennen maahanmuuttoa, tulee huomioida, että henkilökohtaiset odotukset ohjaavat muuttoon orientoitumista, ja kohtaamiset kohdemaisten asukkaiden kanssa luovat kuvaa tulevasta elämästä.

Omat ja aiemmin muuttaneiden kokemukset kohtaamisista kohdemaan kansalaisten kanssa auttavat muodostamaan käsitystä yhteiskunnan vastaanottavuudesta ja arjesta uudessa kotimaassa. Esimerkiksi Yijälä ja kumppanit¹³ havaitsivat paluumuuttoon valmistautuvia inkerinsuomalaisia Venäjällä tutkiessaan, että mitä enemmän heillä oli yhteyksiä ystäviin ja sukulaisiin Suomessa, sitä vähemmän he ennakoivat suomalaisen kulttuurin ja arkipäivän haasteiden tuottavan ongelmia tulevaisuudessa. Vastaavasti stressi ja pelko tulevasta syrjinnästä sekä arkielämän vaikeuksista heijastuivat kielteisiin kokemuksiin ja heikompaan hyvinvointiin maahanmuuton jälkeen¹⁴. Hyväksytyksi tuleminen ja kokemus itselle tärkeisiin ryhmiin kuulumisesta ovat ihmisten perustarpeita, joten odotukset ja kokemukset torjutuksi tulemisesta voivat vaarantaa uuden kansallisen identiteetin kehittymisen, vahvistaa kielteisiä asenteita valtaväestöä kohtaan sekä johtaa maahanmuuttaneiden vetäytymiseen vuorovaikutuksesta syrjiväksi koetun enemmistöryhmän kanssa¹⁵.

Edellä mainittujen pitkittäistutkimusten havaintoja täydentävät laadulliset tutkimukset, jotka osoittavat kunnioittavan kohtelun ja itsemäärittelyn merkityksen kotoutumisprosessissa. Niin Venäjältä Suomeen muuttaneet inkerinsuomalaiset paluumuuttajat kuin Unkarista Englantiin muuttaneet työntekijätkin kertovat pettymyksestään, kun ylpeänä kannettu etninen identiteetti tulee maahanmuuton myötä sivuutetuksi kielteisten stereotyyppien vuoksi¹⁶. Yleistävät ja epäkunnioittavat käsitykset kantautuvat myös muuttoa suunnittelevien korviin ja vaikuttavat heidän näkemyksiinsä kohdemaan houkuttelevuudesta¹⁷.

Epäkunnioittava kohtelu kantautuu myös muuttoa suunnittelevien korviin ja vaikuttaa kohdemaan maineeseen.

Siinä missä maahanmuuttoon liittyvät kielteiset odotukset, käsitykset ja kokemukset voivat ruokkia toisiaan, niin voivat tehdä myös myönteiset odotukset ja kokemukset. Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien keskuudessa tehdyt pitkittäistutkimukset ovat osoittaneet, että maahanmuuttoa edeltävät odotukset myönteisestä kanssakäymisestä valtaväestön kanssa tukevat myönteisiä kohtaamisia maahanmuuton jälkeen. Myönteiset kohtaamiset voivat puolestaan tukea kiinnittymistä yhteiskunnan jäseneksi pidemmällä aikavälillä¹⁸.

Myönteisten odotusten ja kokemusten lisäksi myös maahanmuuttoa edeltävät tiedot, taidot ja tuki edesauttavat sopeutumista tulevaan maahanmuuttoon¹⁹ ja tukevat myöhempää kotoutumista maahanmuuton jälkeen. Esimerkiksi Fokkema ja De Haas²⁰ tutkivat afrikkalaistaustaisten maahanmuuttajien kotoutumista Espanjaan ja Italiaan, ja havaitsivat nuorempien, koulutetumpien ja paremmilla ennakkotiedoilla varustettujen henkilöiden kulttuurisen sopeutumisen olleen muita sujuvampaa. He olivat maahanmuuton jälkeen enemmän tekemisissä valtaväestön edustajien kanssa, hallitsivat paremmin kohdemaan kielen

¹² Sortheix ym., 2023

¹³ 2012b

¹⁴ Mähönen & Jasinskaja-Lahti, 2013

¹⁵ Jasinskaja-Lahti ym. 2012a&b; Mähönen & Jasinskaja-Lahti 2012

¹⁶ Irimiás & Michalkó, 2016; Varjonen ym., 2013

¹⁷ Irimiás & Michalkó, 2016; Thompson, 2019

¹⁸ Jasinskaja-Lahti ym. 2012; Mähönen & Jasinskaja-Lahti 2012

¹⁹ Yijälä ym., 2012a

²⁰ 2015

ja kokivat voimakkaampaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ympäröivään yhteiskuntaan. Hirsch ja kumppanit²¹ puolestaan havaitsivat Saksassa etnisiä paluumuuttajia tutkiessaan, että ennen muuttoa ja muuton jälkeen hankitut taidot täydensivät toisiaan, pehmentäen maahanmuutosta aiheutunutta ammatillista ja taloudellista pudotusta. Sekä maahanmuuton jälkeinen palkkataso että myöhempi palkkakehitys olivat sitä parempia, mitä parempi saksan kielen taito ja saksalaisen kulttuurin tuntemus paluumuuttajille oli jo lähtömaassa karttunut. Vastaavasti myös poliittinen osallisuus muodostuu sekä lähtömaassa tapahtuneen oppimisen että kohdemaassa karttuneiden kokemusten myötä²².

Kootusti voidaan sanoa, että lähtömaassa hankitut tiedot, taidot ja kokemukset vaikuttavat siihen, kuinka haastavaksi maahanmuutto koetaan ja millaiseksi myöhempi kotoutumisprosessi muodostuu²³. Jo maahanmuuttoa edeltävässä vaiheessa olisikin hyvä tukea muuttajien pystyvyyden tunnetta: kokemusta siitä, että maahanmuutosta seuraava elämänmuutos ja tuleva sopeutuminen ovat hallittavissa olevia haasteita²⁴. Tietoa tulevaan elämään liittyvistä mahdollisuuksista ja rajoitteista tulisi olla ennalta tarjolla niin kattavasti kuin mahdollista. Seuraukset ovat sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta ikäviä, mikäli tulijoiden innostus vaihtuu pettymykseen liian myönteisiksi viritettyjen odotusten vuoksi²⁵. Niin kansainvälisen rekrytoinnin kuin kotoutumisen edistämisenkin näkökulmasta tulisi huomioida, että ikävät kokemukset paitsi herättävät kielteisiä reaktioita maahan jo muuttaneissa, myös kiirivät maan rajojen ulkopuolelle vaikuttaen maahanmuuttoa pohtivien päätöksentekoon²⁶.

Lähtömaassa hankitut tiedot, taidot ja kokemukset heijastuvat siihen, millaiseksi myöhempi kotoutumisprosessi muodostuu.

Lähtömaakoulutukset ovat tärkeitä, mutta lisää tutkimusta tarvitaan

Kotoutumisprosessin ensiaskelia on pyritty tukemaan eri maiden ja järjestöjen tarjoamien lähtömaakoulutusten muodossa jo pitkään. Huomattavimpana kansainvälisenä esimerkkinä ovat Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön IOM:n pakolaisille ja muille maahanmuuttajille suunnatut lähtömaakoulutukset, joita on järjestetty 1950-luvulta saakka²⁷. Koulutusten tavoitteena on vähentää maahanmuuttoon liittyvää stressiä ja sujuvoittaa kotoutumista toisaalta varustamalla muuttajat asianmukaisella tiedolla ja käytännönläheisiä taidoilla. Esimerkkinä systemaattisimmista yksittäisten maiden toteuttamista lähtömaakoulutuksista voidaan mainita Filippiinien hallituksen tarjoama lyhyt koulutus, johon osallistumista on edellytetty ulkomaille töihin muuttavilta jo kolmen vuosikymmenen ajan²⁸. Koulutuspäivässä perehdytään työntekijöiden oikeuksiin ja velvollisuuksiin kohdemaissa sekä terveyteen, turvallisuuteen, taloudenpitoon, matkustamiseen ja kohdemaan kulttuuriin liittyviin sisältöihin. Nämä sisällöt ovat tyypillisiä myös muiden maiden lähtömaakoulutuksille, kuten Suomeen sosiaali- ja terveysalalle kansainvälisesti rekrytoitavien työntekijöiden koulutuksille²⁹.

²¹ 2014

²² Sumino ym., 2022

²³ ks. myös Bürgelt ym., 2008

²⁴ Hoppe & Fujishiro, 2015; Lönnqvist ym., 2015

²⁵ Bürgelt ym., 2008; Mähönen ym., 2013

²⁶ esim. Thompson, 2019

²⁷ ks. tarkemmin McKenzie & Yang, 2015; IOM, 2023

²⁸ McKenzie & Yang, 2015

²⁹ ELY-keskus, 2023

Ottaen huomioon lähtömaakoulutusten suhteellisen laajamittaisen toteutuksen, tutkittua tietoa niiden vaikuttavuudesta ja hyvistä käytännöistä on tarjolla niukasti. McKenzien ja Yangin³⁰ politiikkavertailussa todetaan, että lähtömaakoulutuksia on arvioitu useimmiten sisältöjä vertaillen sekä osallistujien ja toteuttajien näkemyksiä kysyen. Syy-yhteyksiin pureutuvia pitkittäistutkimuksia ja satunnaistettuja kenttäkokeita on sen sijaan tehty hyvin vähän. Tutkimustiedon niukkuus johtuu esimerkiksi siitä, että osallistujien pitkän aikavälin seuranta on kallista ja vaikeaa, koulutusten pienet ryhmäkoot eivät mahdollista vaikuttavuutta testaavien tutkimusasetelmien rakentamista, eikä koulutusten toteuttajilla ole yhteyksiä tutkijoihin uskottavan vaikuttavuusarvioinnin tekemiseksi³¹. Lisäksi yksityiset rekrytointiyrietykset voivat olla haluttomia avaamaan tarkasti lähtömaakoulutustensa sisältöjä liikesalaisuuteen vedoten, mikä tekee luotettavasta arvioinnista vaikeaa³².

Suomessa on tutkittu pitkittäisasetelmassa inkerinsuomalaisia paluumuuttajia, jotka osallistuivat oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä olleille kieli- ja muuttovalmennuskursseille ennen Suomeen muuttoaan. Jasinskaja-Lahti ja Yijälä³³ tutkivat kursseille osallistuneita ja havaitsivat, että henkilöt, jotka osasivat jo jonkin verran suomen kieltä ja joilla oli tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta sekä yhteyksiä Suomessa asuviin suomalaisiin, odottivat kohtaavansa vähemmän arkipäiväisiä vaikeuksia ja syrjintää muuton jälkeen. He myös uskoivat sopeutumisensa etenevän nopeammin ja kokivat muuton vähemmän stressaavaksi kuin heikommin muuttoon valmistautuneet.

Lähtömaakoulutusten vertailu ja vaikuttavuuden arviointi on haasteellista.

Suomessa on tehty myös useita akateemisia opinnäytteitä liittyen työperäisille maahanmuuttajille suunnattuihin lähtömaakoulutuksiin. Pro gradu -tutkielmien³⁴ lisäksi aiheesta on tehty väitöskirjoja, kuten Raunion³⁵ etnografinen tutkimus Virossa ja Bulgariassa toteutetuista suomen kielen koulutuksista sekä Vartiainen³⁶ haastattelututkimus filippiiniläisten sairaanhoitajien rekrytointiprosesseista Suomeen. Tutkimusten viesti on, että vaikka suomen kielen opetuksen tulee olla keskeisessä roolissa ja jatkaa vielä maahanmuuton jälkeenkin, lähtömaakoulutusten tulee sisältää myös muita työelämässä toimimisen ja yhteiskunnallisen osallisuuden kannalta tärkeitä sisältöjä. Jotta koulutukset vastaisivat osallistujien ja työyhteisöjen tarpeisiin, niiden tulisi olla riittävän pitkäkestoisia ja tarjota riittävän kohdennettua tietoa kohdemaasta sekä tulevasta työyhteisöstä.

Kotimaisissa tutkimuksissa ei kuitenkaan ole tehty varsinaista vaikuttavuusarviointia, joka sulkisi pois muut tuloksiin mahdollisesti vaikuttavat tekijät. Lähtömaakoulutusten vaikuttavuutta tarkastelleita tutkimuksia on kansainvälisestikin tarjolla vain vähän, ja ne vaihtelevat suuresti niin tutkimusasetelmiensa kuin havaitsemiensa vaikutustenkin suhteen. Esimerkiksi Pocock ja kumppanit³⁷ havaitsivat Intiassa toteutetun lähtömaakoulutuksen tuottavan vain pientä edistystä ihmiskauppaan liittyvien riskien tunnistamisessa, ja Barsbai ja kumppanit³⁸ eivät havainneet Filippiineillä toteutetun lähtömaakoulutuksen vaikuttavan osallistujien työllisyyteen tai hyvinvointiin lainkaan. Positiivisiakin vaikutuksia raportoineita

³⁰ 2015

³¹ ks. myös McKenzie & Yang, 2015

³² Vartiainen, 2019

³³ 2011

³⁴ esim. Koskela, 2018; Sulenko, 2016

³⁵ 2013

³⁶ 2019

³⁷ 2020

³⁸ 2021

tutkimuksia kuitenkin löytyy. Shrestha ja Yang³⁹ osoittivat, että Filippiineillä toteutettuun lähtömaakoulutukseen osallistuneet tunsivat paremmin työntekijän oikeuksia ja olivat valmiimpia vaihtamaan työpaikkaa heikkojen työolosuhteiden vuoksi. Myönteisiä tuloksia raportoitiin myös Indonesiassa toteutetuista lähtömaakoulutuksista, jotka pyrkivät parantamaan muuttajien ja heidän perheenjäsentensä taloudellista lukutaitoa, kuten kykyä suunnitelmalliseen ja säästäväiseen taloudenpitoon⁴⁰.

Erot ohjelmien vaikuttavuudessa voivat johtua monista eri syistä, kuten koulutusten sisällöistä, kestoista, toteutustavoista, lähtö- ja kohdemaiden yhteiskunnallisista olosuhteista, koulutusten kohderyhmistä ja seuranta-ajan pituudesta. Lisäksi on huomioitava, että lähtömaakoulutusten vaikutuksia voivat heikentää kohdemaissa vallitsevat ennakkoluulot ja kulttuuriset stereotyyppit, jotka vaikeuttavat kotoutumista muuttajien hyvistä valmiuksista huolimatta. Esimerkiksi Vartiainen⁴¹ havaitsi väitöstutkimuksessaan, että Virosta muuttaneet hoitajat pääsivät osallisiksi suomalaisiin työyhteisöihin filippiiniläisiä ja espanjalaisia hoitajia helpommin – huolimatta filippiiniläisten ja espanjalaisten käymästä lähtömaakoulutuksesta.

Lähtömaakoulutusten tulisi sisältää muutakin kuin kielenopetusta.

Lähtömaakoulutusten vertailu ja vaikuttavuuden arviointi on siis vaikeaa. Muuhun tutkimuskirjallisuuteen yhdistettyinä edellä mainitut tutkimusesimerkit rohkaisevat kuitenkin kehittämään koulutuksia edelleen. Yksilötason vaikutusten ohella tutkimukset viittaavat siihen, että myös puoliset ja perheet kannattaa huomioida lähtömaakoulutuksia järjestettäessä⁴². Lopuksi tarkastellaan lähemmin tapoja, joilla kotoutumisen alkuvaihetta on jo pyritty tukemaan, ja joilla politiikkatoimia voitaisiin edelleen kehittää.

Myös puoliset ja perheet kannattaa huomioida lähtömaakoulutuksessa.

Nykyisiä linjauksia ja toimenpiteitä

ILO:n standardien⁴³ mukaan muuttajille ja heidän perheilleen suunnattujen lähtömaakoulutusten tulisi olla viranomaisten tai voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden toteuttamia. Koulutusten tulisi tarjota paikkansapitävää tietoa esimerkiksi maasta- ja maahanmuuttoon, työllistymiseen, terveydenhuoltoon, elinolosuhteisiin ja lähtömaahan paluuseen liittyen. Sen tulisi myös sisältää kohdemaassa puhutun kielen opetusta. Lähtömaakoulutukset kuitenkin vaihtelevat sekä sisällöltään että kestoiltaan, jo eri syistä muuttavien ihmisryhmien tarpeidenkin vuoksi.

Kohderyhmän tarpeiden mukaisesti räätälöity lähtömaakoulutus tuottaa tuloksia.

Kuten kotoutumista edistävässä työssä muutoinkin, myös lähtömaakoulutuksissa tulee huomioida niin kotoutumisprosessiin liittyvät yleiset piirteet kuin eri syistä muuttavien ryhmien erityispiirteet ja muuttajien yksilölliset tarpeetkin⁴⁴. Esimerkiksi Suomeen muuttaville kiintiöpakolaisille suunnatussa koulutuk-

³⁹ 2019

⁴⁰ Doi ym., 2014

⁴¹ 2019

⁴² Doi ym., 2014; Mähönen ym., 2013; Tabor & Milfont, 2013

⁴³ ILO Normlex 2017; ks. myös OSCE, 2018

⁴⁴ Euroopan muuttoliikeverkosto, 2022; OECD, 2018; OSCE, 2018

sessä pyritään vahvistamaan muuttajien kielivalmiuksia sekä kulttuurista ja yhteiskunnallista osaamista, mutta myös vastamaan erityisen haavoittuvien ryhmien, kuten luku- ja kirjoitustaidottomien, lasten tai traumatisoituneiden henkilöiden tarpeisiin.

Myös Talent Boost -toimenpideohjelmaan kuuluvissa sosiaali- ja terveysalan lähtömaakoulutuksissa keskitytään kieliopintoihin ja tutustutaan suomalaiseen työelämään, yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Lisäksi yksilöllisemmin räätälöidyissä osuuksissa on mahdollista tutustua tulevaan työpaikkaan ja saada tukea perheen asettautumiseen Suomeen. Talent Boost -ohjelmassa on pyritty huomioimaan maahanmuuttoa edeltävän vaiheen merkitys muun muassa panostamalla ulkomaisen työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohdentamiseen, monimuotoisuusjohtamisen ja rekrytointiosaamisen kehittämiseen sekä ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöä ehkäiseviin toimiin. Tutkimusten valossa tätä laaja-alaista työtä on perusteltua jatkaa ja kehittää kaikkien työperäisten maahanmuuttajien, ei vain erityisosaajien, osalta.

Kansainvälinen maahanmuuttojärjestö IOM ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö⁴⁵ ovat koonneet suosituksia ja hyviä käytäntöjä kansainvälisesti rekrytoituille suunnattujen lähtömaakoulutusten toteuttamista varten. Toimivana esimerkkinä tiedotuksesta mainitaan suomalaisten viranomaisten yhteistyönä ylläpitämä monikielinen infoFinland.fi-palvelu (ent. infopankki.fi). InfoFinland.fi palvelee sekä Suomeen muuttamista harkitsevia että jo maahan muuttaneita, muuton perusteista riippumatta. Verkkovälitteinen tieto ja erilaiset verkkokurssit ovat toimiva tapa saattaa luotettavaa viranomaistietoa eri puolille maailmaa eri kielillä.

Suomen valtio⁴⁶ ja erilaiset ammattiliitot⁴⁷ ovat sitoutuneet kehittämään kansainvälistä rekrytointia eettisesti kestäväällä tavalla. Tuoreet kotimaiset vastuullisuussuositukset sosiaali- ja terveysalan kansainväliseen rekrytointiin nostavat esiin eettisten käytäntöjen tärkeyden niin lähtö- kuin kohdemaidenkin kannalta⁴⁸. Suositukset korostavat myös työntekijöiden oikeutta saada kielikoulutusta ja tietoa oikeuksistaan jo maahanmuuttopäätöstä pohdittaessa. Tärkeänä pidetään myös työyhteisöjen perehdyttämistä hyvissä ajoin etukäteen, jotta kansainvälinen rekrytointi tukisi, ei kuormittaisi haastavaa työtä tekeviä ammattilaisia⁴⁹.

Mitä tulee kansainväliseen suojeluun, IOM⁵⁰ on hiljattain julkaissut materiaaleja pakolaisille suunnattujen lähtömaakoulutusten toteuttamiseksi, kehittämiseksi ja arvioimiseksi. Suomen IOM on laatinut pakolaisten lähtömaakoulutuksia varten käsikirjan, jonka avulla tutustutaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin, perehdytään käytännön asioihin kuten suomalaiseen terveydenhuoltoon, koulutukseen ja työelämään sekä harjoittelaan suomen kielen alkeita⁵¹. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on puolestaan laatinut myös maahanmuuttoa edeltävään vaiheeseen soveltuvaa koulutusmateriaalia kotoutumisen sujuvan alkuvaiheen tukemiseksi pakolaisten keskuudessa⁵². Suosituksia ja käytännönläheisiä materiaaleja on siis tarjolla, myös Suomen kontekstiin sovitettuna.

***Muuttoon
valmistautuja tarvitsee
tietoa, koulutusta
ja kontakteja.***

⁴⁵ OSCE & IOM, 2010

⁴⁶ STM ym., 2023

⁴⁷ esim. FiPSU, 2021

⁴⁸ STM ym., 2023

⁴⁹ SuPer, 2023

⁵⁰ 2023; IOM Suomi, 2021

⁵¹ IOM Suomi, 2021

⁵² THL, 2022

Suosituksia kotoutumisen edistämiseksi ennen maahanmuuttoa

Alle on koottu periaatteita ja suosituksia, jotka perustuvat edellä esitettyihin tutkimuksiin sekä viranomaisten ja järjestöjen työstä nouseviin suosituksiin. Osa suosituksista soveltuu etenkin työperäisten maahanmuuttajien ja muiden vapaaehtoisesti muuttavien ryhmien kotoutumisen edistämiseen lähtömaassa. Kattava tiedotus on kuitenkin tarpeellista myös pakottavassa tilanteessa muuttaville, kuten kiintiöpakolaisille, joiden lähtötilanne on muita vaikeampi ja myös työllistyminen usein hitaampaa⁵³.

Suosituksukset koskevat paitsi viranomaisia, myös järjestöjä, oppilaitoksia ja yrityksiä, jotka tuottavat tietoa aineistoja, koulutuksia tai palveluita Suomeen muuttota harkitseville ja siihen valmistautuville tai ottavat heitä vastaan Suomessa. Etenkin sosiaalisiin suhteisiin liittyviä odotuksia ja kokemuksia elämästä Suomessa on mahdotonta muovata vain viranomaistoimin. Suositukset alleviivaavatkin sitä, että kotoutuminen koskettaa koko yhteiskuntaa jo muuttota edeltävässä vaiheessa. Potentiaalisten maahanmuuttajien lisäksi tukea tarvitsevat myös heitä vastaanottavat tahot. Myönteiset mutta realistiset odotukset luovat hyvän perustan kotoutumiselle puolin ja toisin.

Tarjotaan tarpeisiin vastaavaa tietoa

- Panostetaan monikieliseen viestintään ja tarjotaan maahanmuuttoa suunnitteleville heidän tilanteensa ja **tarpeensa huomioivaa tietoa** Suomesta.
- Huolehditään siitä, että verkossa, neuvonnassa ja koulutuksissa annettu tieto on **saavutettavaa, riittävää ja paikkansapitävää**. Näin työelämästä ja laajemmasta yhteiskunnasta muodostuvat odotukset muodostuvat realistisiksi ja kotoutumaan kannustaviksi.

Varmistetaan lähtömaakoulutusten laadukkuus

- Varmistetaan **lähtömaakoulutusten eettisyys**. Suomeen muuttota edeltäviä koulutuksia tulisi mieluiten olla viranomaisten järjestämiä. Muiden järjestäjien kuten järjestöjen, oppilaitosten ja yritysten tulee sitoutua eettisiin periaatteisiin ja toimintatapoihin.
- Tarjotaan **riittävän pitkäkestoista lähtömaakoulutusta**. Lyhytkestoilla koulutuksilla on vaikea saada aikaan tuloksia, ja esimerkiksi kielen oppiminen vie aikaa.
- Hyödynnetään koulutuksissa myös **aiemmin muuttaneiden kokemuksia** monipuolisen ja uskottavan tiedon tarjoamiseksi. Viranomaisten tarjoama tieto ja epävirallisesti välittyvä kokemustieto voivat toisinaan olla ristiriidassa. Viranomaisten on vastattava ristiriitaisiin väitteisiin ja oikaistava virheellistä tietoa.
- Hyödynnetään **henkilökohtaisten kontaktien** keskeinen merkitys muuttoon valmistautuessa. Vuorovaikutteiset keskustelutilaisuudet ja kohtaavat palvelut tukevat muuttajien hyvinvointia ja pystyvyyden tunnetta.
- **Arvioidaan** lähtömaakoulutusten vaikuttavuutta uskottavilla tutkimusasetelmilla ja kehitetään koulutuksia saatujen tulosten pohjalta.

⁵³ esim. Bogic ym., 2015; TEM, 2023

Tuetaan vastaanottavia yhteisöjä

- Edistetään **työelämän ja yhteiskunnan vastaanottavuutta** tietoa tarjoamalla, myönteisiä kohtaamisia tukemalla ja yleiseen asenneilmapiiriin vaikuttamalla.
- Valmennetaan **vastaanottavia työyhteisöjä** monimuotoisuusjohtamisessa ja kansainvälisesti rekrytoitujen integroimisessa osaksi työyhteisöä.

Lähteet

- Aslany, M., Carling, J., Mjelva, M. B., & Sommerfelt, T. (2021). Systematic review of determinants of migration aspirations. QuantMig Project Deliverable D2.2. Southampton: University of Southampton.
- Barsbai, T., Licuanan, V. S., Steinmayr, A., Tiongson, E. R., & Yang, D. (2021). Information and Immigrant Settlement (No. 2021-30). Working Papers in Economics and Statistics.
- Berry, J.W. (2006). Stress perspectives on acculturation. Teoksessa D.L. Sam & J.W. Berry (toim.), The Cambridge handbook of acculturation psychology, s. 43-57. New York: Cambridge University Press.
- Bogic, M., Njoku, A. & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. BMC International Health and Human Rights, 15:29.
- Bürgelt, P. T., Morgan, M., & Pernice, R. (2008). Staying or returning: Pre-migration influences on the migration process of German migrants to New Zealand. Journal of Community & Applied Social Psychology, 18(4), 282-298.
- De Castro, A. B., Gee, G., Fujishiro, K., & Rue, T. (2015). Examining pre-migration health among Filipino nurses. Journal of Immigrant and Minority Health, 17, 1670-1678.
- Doi, Y., McKenzie, D., & Zia, B. (2014). Who you train matters: Identifying combined effects of financial education on migrant households. Journal of Development Economics, 109, 39-55.
- ELY-keskus (2023). Rekrytoiva sotealan lähtömaakoulutus EU-/ETA-maat. Suomi.fi-verkkopalvelu, päivitetty 16.2.2023.
- Euroopan muuttoliikeverkosto (2022). Maahanmuuttajanaisten kotoutuminen – Suomen kansallinen raportti. Helsinki: EMN Finland.
- Finlex (681/2023) *Laki kotoutumisen edistämisestä* (tulee voimaan 1.1.2025).
- FiPSU (2021). Ulkomaisen työvoiman rekrytointi. Suomen julkisen alan ammattiliittojen kv-verkosto.
- Fokkema, T., & De Haas, H. (2015). Pre-and post-migration determinants of socio-cultural integration of African immigrants in Italy and Spain. International Migration, 53(6), 3-26.
- Hirsch, B., Jahn, E. J., Toomet, O., & Hochfellner, D. (2014). Do better pre-migration skills accelerate immigrants' wage assimilation? Labour Economics, 30, 212-222.
- Hoppe, A., & Fujishiro, K. (2015). Anticipated job benefits, career aspiration, and generalized self-efficacy as predictors for migration decision-making. International Journal of Intercultural Relations, 47, 13-27.
- ILO Normlex (2017). Ro86 – Migration for employment recommendation (revised), 1949 (No. 86).
- IOM (2023). Migrant training. <https://www.iom.int/migrant-training>. International Organization for Migration (IOM).

IOM Suomi (2021). Handbook for PDO training. International Organization for Migration (IOM).

Irimiás, A., & Michalkó, G. (2016). Labor Mobility to the Promised Land: Hungarian Migrants' Experiences in the United Kingdom. *Global Change and Human Mobility*, 165-181.

Jasinskaja-Lahti, I., Mähönen, T. A., & Ketokivi, M. (2012a). The dynamics of ethnic discrimination, identities and outgroup attitudes: A pre-post longitudinal study of ethnic migrants. *European Journal of Social Psychology*, 42(7), 904-914.

Jasinskaja-Lahti, I., Mähönen, T. A., & Liebkind, K. (2012b). Identity and attitudinal reactions to perceptions of inter-group interactions among ethnic migrants: A longitudinal study. *British Journal of Social Psychology*, 51(2), 312-329.

Jasinskaja-Lahti, I., & Yijälä, A. (2011). The model of pre-aculturative stress—A pre-migration study of potential migrants from Russia to Finland. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(4), 499-510.

Koskela, M. (2018). Lähtömaakoulutus osana kansainvälistä rekrytointiprosessia ja työperäistä maahanmuuttoa. Esimerkkinä espanjalaisten hoitajien rekrytointi Suomeen. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma.

Lönnqvist, J. E., Leikas, S., Mähönen, T. A., & Jasinskaja-Lahti, I. (2015). The mixed blessings of migration: Life satisfaction and self-esteem over the course of migration. *European Journal of Social Psychology*, 45(4), 496-514.

McKenzie, D., & Yang, D. (2015). Evidence on policies to increase the development impacts of international migration. *The World Bank Research Observer*, 30, 155-192.

Mähönen, T. A., & Jasinskaja-Lahti, I. (2012). Anticipated and perceived intergroup relations as predictors of immigrants' identification patterns. *European Psychologist*, 17(2), 120-130.

Mähönen, T. A., & Jasinskaja-Lahti, I. (2013). Acculturation expectations and experiences as predictors of ethnic migrants' psychological well-being. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(5), 786-806.

Mähönen, T. A., Leinonen, E., & Jasinskaja-Lahti, I. (2013). Met expectations and the wellbeing of diaspora immigrants: A longitudinal study. *International Journal of Psychology*, 48(3), 324-333.

Mähönen, T. A., & Yijälä, A. (2016). Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kotoutuminen Suomeen. Tutkimuskatsauksia 7/2016. Helsingin kaupungin tietokeskus.

OECD (2018). Working together: Skills and labour market integration of immigrants and their children in Finland.

OSCE (2018). Good practices in migrant integration: Trainee's manual. Warsaw: Organization for Security and Co-operation in Europe.

OSCE & IOM (2010). Training modules on labour migration management. Trainer's manual. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) ja International Organization for Migration (IOM).

Pocock, N. S., Kiss, L., Dash, M., Mak, J., & Zimmerman, C. (2020). Challenges to pre-migration interventions to prevent human trafficking: Results from a before-and-after learning assessment of training for prospective female migrants in Odisha, India. *PLoS one*, 15(9), e0238778.

Raunio, P. (2013). Työhön Suomeen? Tutkimus työperusteiseen maahanmuuttoon liittyvistä koulutusprosesseista. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden yksikkö.

Shrestha, S. A., & Yang, D. (2019). Facilitating worker mobility: A randomized information intervention among migrant workers in Singapore. *Economic Development and Cultural Change*, 68(1), 63-91.

Sortheix, F. M., Weber, W., Lilleoja, L., Renvik, T. A., & Sánchez-Montijano, E. (2023). Arab Mediterranean youth's values: The role of values and value congruence on intentions to Emigrate. *International Journal of Intercultural Relations*, 93, 101758.

STM, TEM, & HEUNI (2023). Vastuullisuussuosituksia sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstön kansainväliseen rekrytointiin. VN/4124/2023.

Sulenko, K. (2016). Lähtömaakoulutus osana kansainvälistä rekrytointiprosessia ja työperäistä maahanmuuttoa. Esimerkkinä espanjalaisten hoitajien rekrytointi Suomeen. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma.

Sumino, T. (2022). Political Adaptation of Foreign-Born Ethnic Minorities in Britain: The Effects of Pre-Migration Political Learning and Post-Migration Exposure. *International Migration Review*, 01979183221104472.

SuPer (2023). Työperäinen maahanmuutto ja kielitaito superilaisten kokemana. Selvitys 2023. https://www.superliitto.fi/site/assets/files/173471/tyoperainen_maahanmuutto_ja_kielitaito_superilaisten_kokemana_2023.pdf

Tabor, A. S., & Milfont, T. L. (2011). Migration change model: Exploring the process of migration on a psychological level. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(6), 818-832.

Tabor, A. S., & Milfont, T. L. (2013). Family social support during the predeparture period: The experience of British migrants. *International Journal of Psychology*, 48(3), 291-299.

Tabor, A. S., Milfont, T. L., & Ward, C. (2015). International migration decision-making and destination selection among skilled migrants. *Journal of Pacific Rim Psychology*, 9(1), 28-41

Tartakovsky, E., & Schwartz, S. H. (2001). Motivation for emigration, values, wellbeing, and identification among young Russian Jews. *International Journal of Psychology*, 36(2), 88-99.

TEM (2023). Kotoutumisen vuosikatsaus 2023. <https://kotoutuminen.fi/-/kotoutumisen-vuosikatsaus>

THL (2022). Mielenterveyttä maahantuloon – videosarja pakolaiselle. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus.

Thompson, M. (2019). The geographical imaginations and mobilities of Filipino nurses: an exploration of global therapeutic networks in Metro Manila, the Philippines. Newcastle University.

Vaittinen, T., Sakilayan-Latvala, M., & Vartiainen, P. (2022). Filipino nurses as enablers of the future welfare state: the global commodity chains of producing racialized care labour for ageing Finland. In *Nationalism and Democracy in the Welfare State* (pp. 184-208). Edward Elgar Publishing.

Valtioneuvosto (2023). *Vahva ja välittävä Suomi*. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma.

Varjonen, S., Arnold, L., & Jasinskaja-Lahti, I. (2013). 'We're Finns here, and Russians there': A longitudinal study on ethnic identity construction in the context of ethnic migration. *Discourse & Society*, 24(1), 110-134.

Vartiainen, P. (2019). *Filippiiniläisten sairaanhoitajien polut Suomeen: Tutkimus oppimisesta ja työyhteisöintegraatiosta kansainvälisen rekrytoinnin kontekstissa*. Tampereen yliopisto, kasvatustietiden ja kulttuurin tiedekunta.

Yijälä, A. (2012). *Pre-acculturation among voluntary migrants*. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Yijälä, A., & Jasinskaja-Lahti, I. (2010). Pre-migration acculturation attitudes among potential ethnic migrants from Russia to Finland. *International Journal of Intercultural Relations*, 34(4), 326-339.

Yijälä, A., Jasinskaja-Lahti, I., Likki, T., & Stein, D. (2012a). Pre-migration adaptation of highly skilled self-initiated foreign employees: the case of an EU agency. *The International Journal of Human Resource Management*, 23(4), 759-778.

Yijälä, A., Lönnqvist, J. E., Jasinskaja-Lahti, I., & Verkasalo, M. (2012b). Values as predictors of anticipated socio-cultural adaptation among potential migrants from Russia to Finland. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 22(2), 95-110.

Kysymykset ja kommentit osoitteeseen
kotoutumisenosaamiskeskus@gov.fi